

УДК 339.9

<https://doi.org/10.32342/3041-2153-2025-2-39-9>

Е.М. ЛИМОНОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)*
<https://orcid.org/0000-0002-7378-602X>

Р.М. КЛЮЧНИК,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)*
<https://orcid.org/0000-0001-6787-275X>

ВСТУП ДО ЄС ТА КРИТЕРІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЇН-КАНДИДАТІВ¹

У статті здійснено дослідження економічних передумов приєднання держав до Європейського Союзу з акцентом на ключові параметри ринкової економіки країн-кандидатів. Копенгагенські критерії, ухвалені у 1993 році, і нині залишаються базовим орієнтиром для визначення ступеня готовності держави до євроінтеграції. Особливої ваги набуває економічний компонент, що охоплює наявність дієздатної ринкової системи та спроможність витримати конкурентний тиск на спільному ринку ЄС. Головна мета роботи – узагальнити теоретичні підходи та провести порівняльний аналіз ринкової зрілості країн-претендентів, спираючись на широкий набір міжнародних рейтингів.

Дослідження базується на інформації з авторитетних статистичних ресурсів, зокрема Світових показників управління (WGI), Індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI), Індексу фінансового розвитку (FDI), трудових індикаторів МОП і ОЕСР, Індексу людського розвитку (HDI), Глобального індексу інновацій (GII), освітнього індексу ЮНЕСКО та даних Глобального монітору підприємництва (GEM). Критерії упорядковано за п'ятьма ключовими напрямками: ефективність економічного врядування, макроекономічна стабільність, функціонування товарних і сервісних ринків, розвиток фінансового сектору та стан ринку праці. На підставі цих показників сформовано рейтингову таблицю для дев'яти країн-кандидатів (України, Молдови,

¹ Стаття підготовлена у рамках реалізації міжнародного проекту «Конкурентоспроможність Європи у новій глобальній економіці» № 101176059 – EuCompet – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Co-funded by
the European Union

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Грузії, Чорногорії, Сербії, Північної Македонії, Албанії, Боснії і Герцеговини та Туреччини), що дає змогу об'єктивно виміряти ступінь їхньої відповідності стандартам ринкової економіки ЄС.

Отримані результати свідчать, що Чорногорія, Грузія та Сербія демонструють найкращі показники за більшістю напрямів, тоді як Україна та Боснія і Герцеговина поступаються через серйозні інституційні та структурні виклики. Практична значущість проведеного аналізу полягає у можливості використання його висновків для розробки цільових програм економічних перетворень, нарощування інституційного потенціалу та гармонізації з нормами ЄС. Запропонований аналітичний підхід може слугувати базою як для подальших наукових пошуків, так і для підтримки політичних рішень у сфері європейської інтеграції.

Ключові слова: *економічні критерії, країни-кандидати, Копенгагенські критерії, Європейський Союз, ринкова економіка, міжнародні рейтинги, євроінтеграція, порівняльний аналіз*

JEL classification: *F02, F15, O11, O52, P20, H11*

The article offers an in-depth examination of the economic prerequisites for countries seeking accession to the European Union, focusing on the key parameters of their market economies. The Copenhagen criteria, established in 1993, remain the essential benchmark for assessing a state's readiness for EU integration. Particular emphasis is placed on the economic dimension, which entails the existence of a functioning market system and the capacity to withstand competitive pressure within the EU's internal market. The main purpose of the study is to synthesize theoretical perspectives and carry out a comparative assessment of candidate countries' market maturity using a broad set of international indicators.

The research draws on data from reputable global sources, including the Worldwide Governance Indicators (WGI), the Global Competitiveness Index (GCI), the Financial Development Index (FDI), labor-market metrics from the ILO and OECD, the Human Development Index (HDI), the Global Innovation Index (GII), the UNESCO Education Index, and the Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Criteria are grouped into five core dimensions: quality of economic governance, macroeconomic stability, performance of goods and services markets, development of the financial sector, and labor-market functioning. Based on these metrics, a ranking matrix has been compiled for nine EU candidate states (Ukraine, Moldova, Georgia, Montenegro, Serbia, North Macedonia, Albania, Bosnia and Herzegovina, and Turkey), enabling an objective appraisal of their compliance with EU market-economy standards.

Findings reveal that Montenegro, Georgia, and Serbia perform strongly across most categories, while Ukraine and Bosnia and Herzegovina lag behind due to persistent institutional and structural challenges. The practical relevance of this analysis lies in its potential to inform targeted reform strategies, strengthen institutional capacity, and align national policies with EU norms. The proposed analytical framework can serve both as a foundation for further academic inquiry and as support for policy decisions in the EU integration process.

Keywords: *economic criteria, candidate countries, Copenhagen criteria, European Union, market economy, international ratings, European integration, comparative analysis*

JEL classification: *F02, F15, O11, O52, P20, H11*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція до Європейського Союзу (ЄС) є стратегічною метою для низки країн Європейського континенту, що формально набули статусу кандидатів або декларують прагнення до членства. Серед обов'язкових умов приєднання

визначальне значення мають Копенгагенські критерії, зокрема їх економічна складова. У сучасних умовах політичної нестабільності, воєнних викликів і глобальних трансформацій актуальним стає об'єктивне оцінювання здатності країн-кандидатів забезпечити функціонування ринкової економіки та витримувати конкурентний тиск усередині ЄС. Методологічне осмислення й порівняльний аналіз стану економічної відповідності різних країн-кандидатів є важливим як у науковому, так і в практичному вимірах – для ухвалення політичних рішень ЄС і вдосконалення економічної політики самих країн-кандидатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення досліджуваної проблеми, та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Дослідження критеріїв вступу до ЄС та їх застосування до країн-кандидатів проводяться вже тривалий час. Копенгагенські критерії були систематизовані ще в 1993 р., і відтоді їх економічна інтерпретація та механізми вимірювання зазнавали уточнень [1]. Значний внесок у дослідження інституційної спроможності та макроекономічної стабільності зроблено в межах програм Світового банку (WGI), МВФ (Financial Development Index), ОЕСР, а також глобальних ініціатив з оцінювання конкурентоспроможності (GCI), розвитку людського капіталу (HDI, Education Index) і підприємництва (GEM).

Зокрема, у наукових працях Lopen Oliveri [2] заклала фундамент для аналізу економічної дивергенції між країнами-кандидатами. Оцінка інституційної відповідності, згідно з дослідженнями D. Kaufmann та A. Kraay [3], дозволяє робити порівняльні висновки щодо врядування. Низка авторів також акцентує увагу на важливості структурної трансформації економік країн-кандидатів для забезпечення стійкого зростання (K. Żukrowska [4]; M. Emerson [5]).

Однак можна виділити недостатньо висвітлені аспекти аналізу кандидатів на членство в Євросоюзі. Так, у науковій літературі слабо розглянуто комплексне інтегральне оцінювання всієї сукупності економічних критеріїв в порівнянні між усіма країнами-кандидатами.

Отже, дана стаття спрямована на комплексний аналіз за рахунок використання широкого спектра міжнародних рейтингів, порівняльного аналізу та побудови узагальненого рейтингу ринковості економіки країн-кандидатів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне узагальнення та прикладна оцінка економічних критеріїв, які визначають здатність країн-кандидатів до вступу в Європейський Союз, із використанням міжнародних індексів і рейтингів. Особлива увага приділяється порівняльному аналізу рівня ринковості економік країн-кандидатів, з метою виявлення сильних і слабких сторін їхньої відповідності Копенгагенським критеріям.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Держави, які заявляють про наміри приєднатися до Європейського Союзу, повинні відповідати низці вимог, викладених у так званих Копенгагенських критеріях [1]. Вони були сформульовані Європейською Радою в 1993 р. та є основою для прийняття рішень щодо розширення ЄС.

Серед основних критеріїв особливу увагу приділено економічним параметрам, які, у свою чергу, поділяються на дві взаємопов'язані групи:

1. Наявність функціонуючої ринкової економіки, яка демонструє здатність до сталого розвитку та ефективного управління;

2. Спроможність витримувати конкурентний тиск з боку держав-членів ЄС у межах внутрішнього ринку.

Ці блоки критеріїв тісно переплетені, оскільки стабільна та керована економіка є передумовою для ефективної інтеграції до конкурентного середовища Євросоюзу (рис. 1).

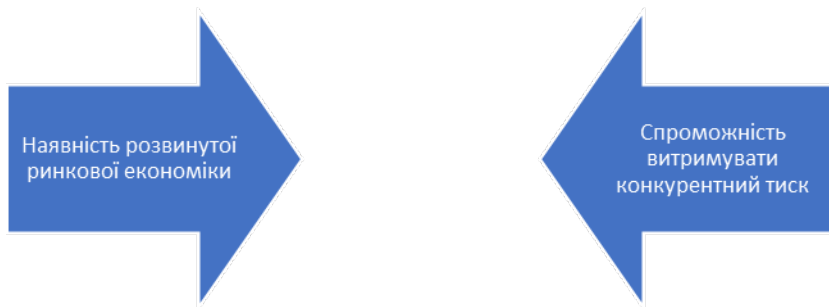

Рис. 1. Взаємозв'язок економічних критеріїв оцінки країн-кандидатів до ЄС

Економічні критерії мають характеристики, які дають змогу здійснювати комплексну діагностику економічного потенціалу країни-кандидата (табл. 1).

Таблиця 1

Основні характеристики економічних критеріїв оцінки країн-кандидатів на вступ до ЄС

Критерій	Характеристика критеріїв
Оцінка ринкової економіки країни	висока якість управління економікою
	макроекономічна стабільність
	належне функціонування ринку товарів і послуг
	належне функціонування фінансового ринку
Спроможність бути конкурентоспроможним у ЄС	належне функціонування ринку праці
	обсяг людського капіталу, освіти, досліджень, інновацій
	обсяг і якість фізичного капіталу
	зміни в секторі та структурі підприємств в економіці

Складено авторами

Оцінка ринкової економіки здійснюється за наступними характеристиками:

1. *Висока якість управління економікою.* Ця характеристика охоплює здатність державних інституцій ефективно формувати й реалізовувати економічну політику. При цьому оцінюються: ефективність уряду –

наскільки компетентно та результативно працюють державні установи; якість регуляторного середовища – передбачуваність політики, стабільність нормативних актів; верховенство права – незалежність судової влади, дотримання контрактів; контроль за корупцією – наявність антикорупційних механізмів, рівень прозорості державних процесів.

2. *Макроекономічна стабільність.* Це загальний стан економіки, який забезпечує передбачуване середовище для бізнесу та інвестицій. Ключові елементи: низький рівень інфляції; контроль над державним боргом; збалансованість бюджету; стабільний обмінний курс; платіжний баланс. Стабільність цих параметрів є свідченням надійності економіки в середньостроковій перспективі.

3. *Належне функціонування ринку товарів і послуг.* Цей критерій відображає ефективність ринкових механізмів, рівень конкуренції та доступність продуктів. Аналіз включає: ступінь відкритості ринку (низький рівень монополій); гнучкість цін і регулювання; ефективність державного регулювання; стан державної та приватної власності, зокрема результати приватизації; підприємницький клімат – наскільки легко вести бізнес.

4. *Належне функціонування фінансового ринку.* Фінансовий ринок повинен забезпечувати ефективне розміщення капіталу та доступ до кредитування. Для аналізу необхідно оцінити: розвиненість банківської системи; глибина фінансових послуг (страхування, інвестиції, фондові ринки); доступ МСП до фінансування; нагляд за фінансовим сектором.

5. *Належне функціонування ринку праці.* Цей критерій оцінює рівень зайнятості, продуктивність та мобільність робочої сили. Основні елементи: гнучкість ринку праці – легкість найму/звільнення, гнучкість контрактів; продуктивність праці; участь жінок у трудовій діяльності; доступ до професійної освіти та перекваліфікації; механізми соціального діалогу (профспілки, колективні договори).

Для оцінки спроможності конкурувати і бути конкурентоспроможним у ЄС можна використати наступні характеристики критерію:

1. *Рівень людського капіталу, освіти, досліджень та інновацій.* Спроможність конкурувати в ЄС значною мірою залежить від освіченості населення та науково-технічного потенціалу. Оцінюються: освітній рівень населення; частка ВВП на освіту та науку; доступ до вищої освіти; кількість наукових публікацій, патентів; рівень цифрової грамотності.

2. *Обсяг і якість фізичного капіталу та інфраструктури.* Мова йде про спроможність країни забезпечити ефективне виробництво й логістику. Можна побудувати свій аналіз розглядаючи: стан транспортної інфраструктури (дороги, залізниця, порти); енергетичну безпеку та доступ до електроенергії; якість цифрової інфраструктури (інтернет-покриття, швидкість); екологічну стійкість інфраструктури.

3. *Структурні зміни в економіці та розвиток підприємництва.* Цей показник оцінює, наскільки динамічно змінюється структура економіки та як підтримується бізнес. Аналізується: частка малого та середнього бізнесу у ВВП; регуляторні умови для відкриття бізнесу; індекс свободи підприємництва; інноваційні стартапи та підприємницькі ініціативи; адаптивність бізнесу до ринкових змін.

Країни-кандидати повинні демонструвати високі результати за низкою міжнародних рейтингів, що репрезентують відповідність тим чи іншим характеристикам економічних критеріїв аналізу країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу (табл. 2).

Таблиця 2

Міжнародні рейтинги, релевантні для оцінки економічних критеріїв країн-кандидатів на вступ до ЄС

№ з/п	Характеристика критерію	Міжнародний рейтинг інвестиційної привабливості
1	Висока якість управління економікою	Worldwide Governance Indicators (WGI) 2023 р.
2	Макроекономічна стабільність	Global Competitiveness Index (GCI) 2022 р.
3	Належне функціонування ринку товарів і послуг	Index Product Market 2022 р.
4	Належне функціонування фінансового ринку	Financial Development Index (IMF) 2023р.
5	Належне функціонування ринку праці	Labour Market Indicators 2023 р.
6	Обсяг людського капіталу, освіти, досліджень, інновацій	Human Development Index (HDI) Global Innovation Index (GII) Education Index (UNESCO)
7	Обсяг і якість фізичного капіталу	Global Competitiveness Index (Infrastructure) Logistics Performance Index (LPI)
8	Зміни в секторі та структурі підприємств в економіці	Global Entrepreneurship Monitor (GEM) Index of economic freedom

Складено авторами

Дамо характеристику джерел для оцінки характеристик економічних критеріїв оцінки країн-кандидатів на членство у ЄС. Для оцінки якості управління економікою використовується індекс WGI від Світового банку, який включає шість параметрів: ефективність уряду, якість регулювання, верховенство права, контроль за корупцією тощо. Макроекономічна стабільність аналізується через GCI, зокрема інфляційні показники та рівень боргу. А функціонування товарного ринку розглядається через оцінку конкуренції, прозорості та антимонопольної політики. Фінансові ринки оцінюються за даними МВФ щодо фінансової глибини, доступу до фінансів та інфраструктури.

У контексті людського капіталу та інновацій корисними є HDI, GII та показники UNESCO, які дають змогу оцінити інвестиції в освіту, інноваційні розробки, науку та технології. Оцінка фізичного капіталу включає логістичну ефективність (LPI) та якість інфраструктури в індексах конкурентоспроможності. Для аналізу структурних змін у підприємницькому середовищі застосовуються GEM і Index of Economic Freedom, що дають уявлення про динаміку розвитку малого та середнього бізнесу, регуляторне середовище та економічні свободи.

На сьогодні до переліку офіційних країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу належать: Албанія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Молдова, Північна Македонія, Сербія, Чорногорія, Туреччина, Україна.

Деякі країни-кандидати демонструють успіхи або зіштовхуються з викликами в досягненні економічних критеріїв оцінки за Копенгагенськими

вимогами. Заданими американського веб-сайту Reddit лідером серед кандидатів є Чорногорія. Албанія показала стабільне просування в бік Європейського Союзу. Північна Македонія демонструє свою технічну зрілість, але є певні політичні проблеми: зокрема угода з Болгарією щодо Конституції [6].

У статті ми зупинимося на оцінці ринкової економіки країн-кандидатів на членство у Європейському Союзі. Аналіз міжнародних рейтингів щодо оцінки економічних характеристик країн-кандидатів почнемо з показника Worldwide Governance Indicators (WGI). Ефективне управління має важливе значення для розвитку країни. Це допомагає країнам прискорити економічне зростання, розвинути людський капітал і зміцнити соціальну згуртованість. Всесвітні показники врядування (WGI) описують широкі закономірності у сприйнятті якості врядування в різних країнах і за часом.

WGI базується на існуючих джерелах даних, створених понад 30 аналітичними центрами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та приватними компаніями по всьому світу. Дані відображають різні погляди десятків тисяч респондентів опитування та експертів у всьому світі. WGI об'єднує їх у сукупні показники шести вимірів управління для понад 200 економік за період 1996–2023 років: голос і підзвітність, політична стабільність і відсутність насильства/тероризму, ефективність уряду, регуляторна якість, верховенство права, контроль корупції. Проаналізуємо деякі з них за 2023 р. (рис. 2). Найкращі результати демонструє Грузія: усі три показники мають найбільше значення. З великим відривом на другому та третьому місцях йдуть Чорногорія та Албанія, відповідно. Україна займає 8 місце, а гіршою за всіх є позиція Боснії і Герцеговини.

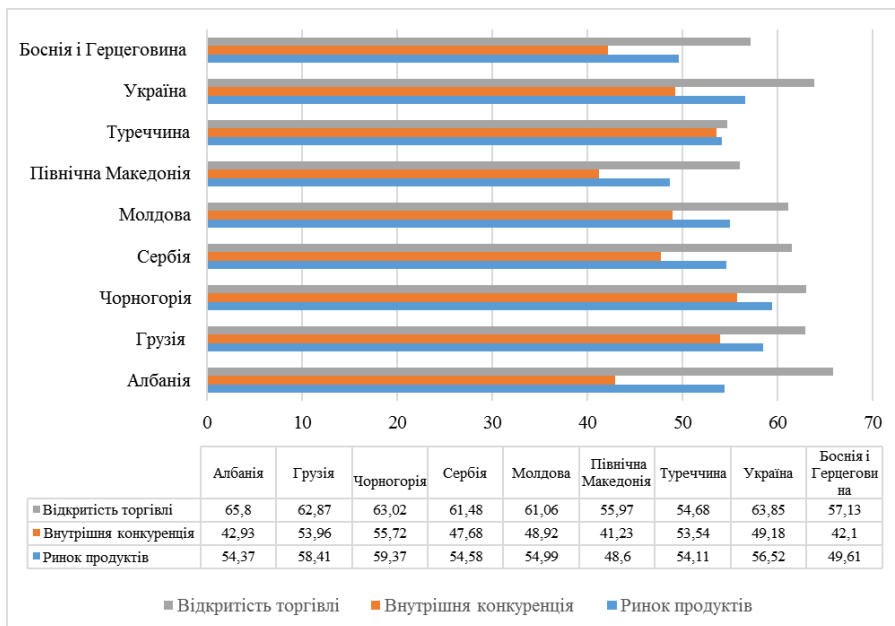

Рис. 2. Рейтинги політичної стабільності і відсутності насильства/тероризму, верховенства права, контролю корупції за 2023 р.

Побудовано за [7]

Проведемо аналіз рейтингу глобальної конкурентоспроможності для визначення стану національної економіки. Для цього ми використаємо Global Competitiveness Index (GCI) (рис. 3). GCI складається з чотирьох основних блоків: сприятливе середовище, людський капітал, ринки та інноваційна екосистема. У показник за 2021-2022 рр. введено нові маркери для аналізу політики у трансформації національних економік у більш стійкі системи, що охоплюють екологічну стійкість, справедливість та залучення, а також технологічну готовність.

Чотири нові компоненти сприятливого середовища створені для визначення того, наскільки чіткі та справедливі правила гри, фізична безпека, рівень довіри між учасниками, здорове природне середовище, а також стійка та широкодоступна інфраструктура, на якій базується економіка.

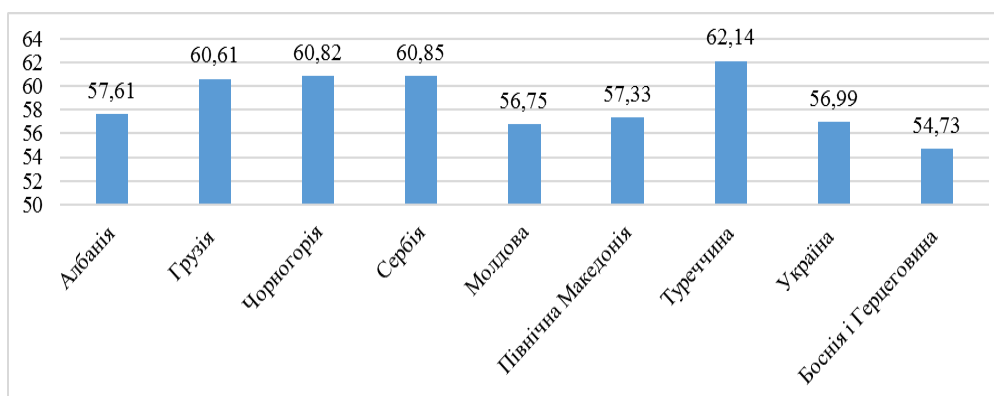

Рис. 3. Індекс глобальної конкурентоспроможності країн за 2022 р.
Побудовано за [7]

За цим показником перше місце належить Туреччині (62,14). На другому місці Сербія (60,85), а на третьому – Чорногорія (60,82). Україна посіла 7 місце з показником 56,99. Останнє місце належить Боснії і Герцеговині (54,73).

І додатково розглянемо індекс макроекономічної стабільності для країн, який характеризує інфляційні процеси в країні, боргове навантаження та інше (рис. 4).

Відповідно до діаграми, на першому місці дві країни з однаковим показником макроекономічної стабільності (75): Сербія і Боснія і Герцеговина. Друге місце посіла Північна Македонія (74,76). Третє місце належить Грузії з показником 74,42. Україна посіла останнє місце з показником 57,92.

Щоб охарактеризувати таку ознаку ринковості економіки, як належне функціонування ринку товарів і послуг, звернемося на показника Index Product Market (рис. 5.). Цей рейтинг показує, якими є рівень конкуренції в національній економіці, доступність товарів та послуг та ефективність антимонопольного регулювання.

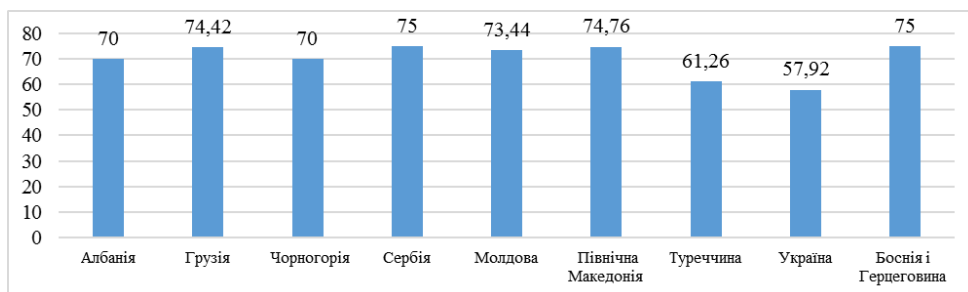

Рис. 4. Індекс макроекономічної стабільності країн за 2022 рік
Побудовано за [7]

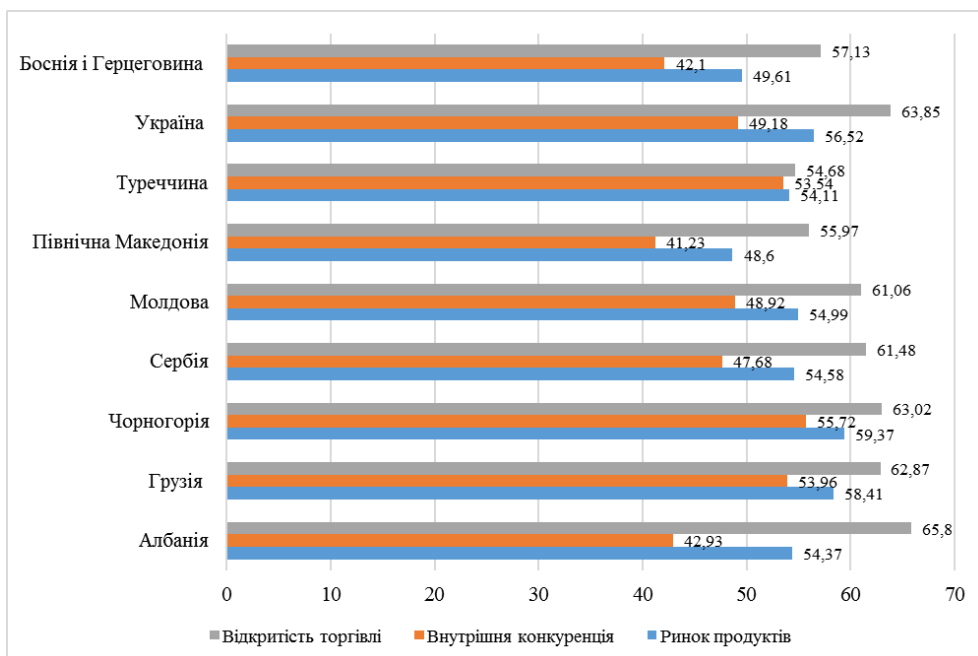

Рис. 5. Index Product Market для країн за 2023 р.
Побудовано за [8]

За цим рейтингом серед країн-кандидатів у члени ЄС лідером є Чорногорія з сумарним показником 178,11. На другому місці Грузія з показником 175,24. Третє місце посіла Україна (169,55). Останнє місце належить Північній Македонії з показником 145,8.

Проаналізуємо ступень ринковості економіки країни за допомогою показника належного функціонування фінансового ринку. Індекс фінансового розвитку містить групу індексів, які підсумовують, наскільки розвинені фінансові установи та фінансові ринки з точки зору їх глибини, доступу та ефективності. Завдяки цьому індексу можна оцінити фінансову інфраструктуру, фінансові ринки та послуги (табл.3.).

Таблиця 3

Financial Development Index (IMF) для країн за 2023 р.

Країна	Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 4	Показник 5	Показник 6	Показник 7
Албанія	0,2	0,37	0,12	0,65	0,39	0,02	0,01
Боснія і Герцеговина	0,27	0,61	0,19	0,65	0,52	0,01	0
Грузія	0,33	0,79	0,18	0,75	0,62	0,06	0,03
Молдова	0,23	0,58	0,07	0,61	0,45	0,01	0
Північна Македонія	0,26	0,51	0,23	0,69	0,51	0,01	0
Сербія	0,26	0,55	0,16	0,53	0,45	0,05	0,05
Чорногорія	-	-	-	-	-	-	-
Туреччина	0,5	0,53	0,07	0,59	0,42	0,42	0,56
Україна	0,21	0,41	0,07	0,62	0,37	0,04	0,04
1. Індекс фінансового розвитку			2. Індекс доступу фінансових установ				
3. Індекс фінансових установ			4. Індекс ефективності фінансових установ				
5. Індекс фінансових установ			6. Індекс глибини фінансових ринків				
7. Індекс фінансових ринків							

Складено за [8]

За цими показниками перше місце посідає Туреччина. Її сумарний рейтинг складає 3,09. На другому та третьому місцях Грузія і Боснія та Герцеговина з рейтингами 2,76 та 2,25, відповідно. Останнє (сьоме) місце поділили між собою Україна і Албанія з показником 1,79. На жаль, дані Чорногорії відсутні.

І останній показник досконалості ринку країн, який характеризує належне функціонування ринку праці, це Labour Market Indicators (рис. 6). Він включає аналіз продуктивності праці, гендерної рівності у працевлаштуванні, показники зайнятості та безробіття. Окремо проаналізуємо й гнучкість ринку праці.

За індексом ринку праці перше місце займає Чорногорія, друге – Грузія, а на третьому місці – Албанія. Україна посіла четверте місце в рейтингу. Останні місця – у Туреччині і Боснії і Герцеговині.

Підведемо підсумки нашого аналізу ступеню ринковості економіки країн-кандидатів на членство в Європейському Союзі. Для цього складемо матрицю, яка нам покаже отримані місця за розглянутими індексами (табл. 4).

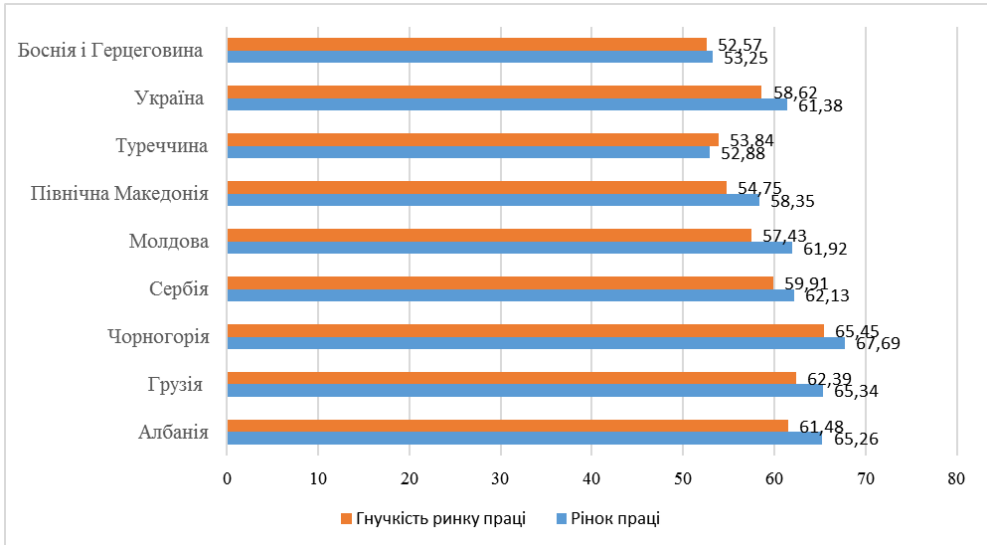

Рис. 6. Labour Market Indicators країн за 2023 р.
Побудовано за [7, 9]

Таблиця 4

Матриця розподілу рейтингових місць країн щодо оцінки ринкової економіки

Характеристика	Албанія	Боснія і Герцеговина	Грузія	Молдова	Північна Македонія	Сербія	Чорногорія	Туреччина	Україна
Висока якість управління економікою	3	9	1	5	6	4	2	7	8
Макроекономічна стабільність	5	9	4	6	7	2	3	1	8
Належне функціонування ринку товарів і послуг	6	8	2	4	9	5	1	7	3
Належне функціонування фінансового ринку	7	3	2	6	4	5	-	1	7
Належне функціонування ринку праці	3	9	2	6	7	4	1	8	5
Середній рейтинг	4,8	7,6	2,2	5,4	6,6	4	1,75	4,8	6,2
Рейтинг	4	8	2	5	7	3	1	4	6

Складено авторами

Загальний рейтинг ми розрахували як середнє між отриманими місцями у відповідних рейтингах. Тож, на першому місці Чорногорія, але показник належного функціонування фінансового ринку відсутній. На другому місці

Грузія. Вона має високі рейтинги майже за всіма розглянутими індексами. І третє місце посіла Сербія, яка показала теж стабільні високі місця в рейтингах. На останньому місці Боснія і Герцеговина, у якої найгірші показники у рейтингах. Україна посіла шосте місце. Наша країна програє за такими показниками, як висока якість управління економікою, макроекономічна стабільність та належне функціонування фінансового ринку.

Висновки. У статті здійснено системний аналіз економічних критеріїв, що визначають здатність країн-кандидатів інтегруватися до Європейського Союзу. Методологічно було використано міжнародні рейтинги, що охоплюють ключові характеристики ринкової економіки: управління, макроекономічну стабільність, функціонування товарних, фінансових і трудових ринків. Побудована інтегральна матриця дозволила визначити лідерів і аутсайдерів процесу економічної адаптації до вимог ЄС.

Згідно з отриманими результатами, Чорногорія, Грузія та Сербія демонструють найвищу відповідність ринковим критеріям, тоді як Боснія і Герцеговина та Україна мають значні структурні й інституційні виклики.

Список використаних джерел

1. Шлях до ЄС: Копенгагенські критерії. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2024. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/ERIM/%D0%9F%D0%9F_%D0%A8%D0%BB%D1%8F%D1%85%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%84%D0%A1_UA.pdf (дата звернення: 11.08.2025)
2. Olivery L. EU enlargement to Central and East Europe. Cuadernos de Administración 2023. No. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/369596202_EU_enlargement_to_Central_and_East_Europe (дата звернення 11.08.2025).
3. Kaufmann D., Kraay A., Zoido-Lobaton P. Governance matters (English). Policy, Research working paper; no. WPS 2196 Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/665731468739470954> (дата звернення 11.08.2025).
4. Żukrowska K. Chapter 12. ENP and the (political) economy of transformation: issues and agenda for research. European neighbourhood policy: (multi-level) governance, the reform process and prospect of enhanced cooperation in the region. Warszawa: Poltext, 2017. P. 205-219.
5. Emerson M, Cenuşă D., Kovziridze T., Movchan V. The Struggle for Good Governance in Eastern Europe. Brussels: CEPS. 2018. URL: <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/09/StruggleForGoodGovernance.pdf> (дата звернення 11.08.2025).
6. How far along EU candidates are in reforms in order to join the union. Reddit. URL: https://www.reddit.com/r/europe/comments/1i3j729/how_far_along_eu_candidates_are_in_reforms_in/?utm_source (дата звернення 11.08.2025).
7. Worldwide governance indicators. Interactive Data Access. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access> (дата звернення 11.08.2025).

8. GCI 4.0: Pillar 7: Product Market. World Bank Group. URL: <https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/WEF+GCI+GCI4+C+07> (дата звернення 11.08.2025).

9. Labour Market Indicators. European Central Bank.: <https://data.ecb.europa.eu/main-figures/macroeconomic-and-sectoral-indicators/labour-market-indicators> (дата звернення 11.08.2025).

References

1. *Shlyakh do YES: Kopenhahens'ki kryteriyi (2024)*. [The path to the EU: The Copenhagen Criteria]. *Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsiy* [Institute for Economic Research and Policy Consulting] Available at: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/ERIM/%D0%9F%D0%9F_%D0%A8%D0%BB%D1%8F%D1%85%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%84%D0%A1_UA.pdf (in Ukrainian) (accessed 11 August 2025).

2. Olivery, L. (2023). EU enlargement to Central and East Europe. *Cuadernos de Administración* No. 1. Available at: https://www.researchgate.net/publication/369596202_EU_enlargement_to_Central_and_East_Europe (accessed 11 August 2025).

3. Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P. Governance matters (English). Policy, Research working paper; no. WPS 2196 Washington, D.C.: World Bank Group. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/665731468739470954> (accessed 11 August 2025).

4. Żukrowska, K. (2017) Chapter 12. ENP and the (political) economy of transformation: issues and agenda for research. *European neighbourhood policy: (multi-level) governance, the reform process and prospect of enhanced cooperation in the region*. Warszawa, Poltext Publ. P. 205-219.

5. Emerson, M., Cenuşă, D., Kovziridze, T., Movchan, V. (2018). The Struggle for Good Governance in Eastern Europe. Brussels: CEPS Publ. Available at: <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/09/StruggleForGoodGovernance.pdf> (accessed 11 August 2025).

6. How far along EU candidates are in reforms in order to join the union. Reddit. Available at: https://www.reddit.com/r/europe/comments/1i3j729/how_far_along_eu_candidates_are_in_reforms_in/?utm_source (accessed 11 August 2025).

7. Worldwide governance indicators. Interactive Data Access. World Bank Group. Available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access> (accessed 11 August 2025).

8. GCI 4.0: Pillar 7: Product Market. World Bank Group. Available at: <https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/WEF+GCI+GCI4+C+07> (accessed 11 August 2025).

9. Labour Market Indicators. European Central Bank. Available at: <https://data.ecb.europa.eu/main-figures/macroeconomic-and-sectoral-indicators/labour-market-indicators> (accessed 11 August 2025).

EU ACCESSION AND MARKET ECONOMY CRITERIA: A COMPARATIVE STUDY OF CANDIDATE STATES

Elvina Lymonova, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine).

E-mail: dh.ier@duan.edu.ua

Ruslan Kliuchnyk, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine).

E-mail: nobelpolis@duan.edu.ua

<https://doi.org/10.32342/3041-2153-2025-2-39-9>

Keywords: *economic criteria, candidate countries, Copenhagen criteria, European Union, market economy, international ratings, European integration, comparative analysis*

JEL classification: *F02, F15, O11, O52, P20, H11*

This article presents a comprehensive study of the economic criteria for EU accession for candidate countries, with a specific focus on their market economy performance. The Copenhagen criteria, formulated in 1993, continue to serve as the fundamental basis for assessing a country's readiness to integrate into the European Union. The economic dimension, which includes the existence of a functioning market economy and the capacity to cope with competitive pressure within the EU internal market, is of particular importance. The aim of the study is to generalize theoretical approaches and conduct a comparative analysis of the market readiness of candidate countries based on a wide range of international indices.

The research draws upon data from authoritative sources such as the Worldwide Governance Indicators (WGI), Global Competitiveness Index (GCI), Financial Development Index (FDI), Labour Market Indicators (ILO, OECD), Human Development Index (HDI), Global Innovation Index (GII), Education Index (UNESCO), and Global Entrepreneurship Monitor (GEM). The criteria are systematized into five core characteristics: quality of economic governance, macroeconomic stability, functioning of goods and services markets, functioning of the financial market, and functioning of the labour market. Based on these indicators, a rating matrix has been developed for nine EU candidate countries (Ukraine, Moldova, Georgia, Montenegro, Serbia, North Macedonia, Albania, Bosnia and Herzegovina, and Turkey), enabling an objective assessment of their compliance with EU market economy standards.

The findings show that Montenegro, Georgia, and Serbia lead in most categories, while Ukraine and Bosnia and Herzegovina lag behind due to significant institutional and structural challenges. The practical relevance of this study lies in its applicability to the formulation of targeted economic reform strategies, institutional capacity building, and alignment with EU standards. The proposed methodological approach may serve as a basis for future academic research and policy support for the EU integration process.

Дата надходження до редакції / Submitted: 04.04.2025

Дата прийняття до публікації / Accepted: 06.08.2025

Дата публікації / Published: 03.11.2025